

2013:44

Tomelilla Byagård 2013

Antikvarisk medverkan, 2013

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2013:44

Tomelilla Byagård 2013

Antikvarisk medverkan, 2013
Tomelilla socken, 1130
Tomelilla kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx

www.regionmuseet.se

© 2013 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
E-rapport 2013:44

Omslagsfoto: Byagården, vy mot södra fasaden och bakugnen.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

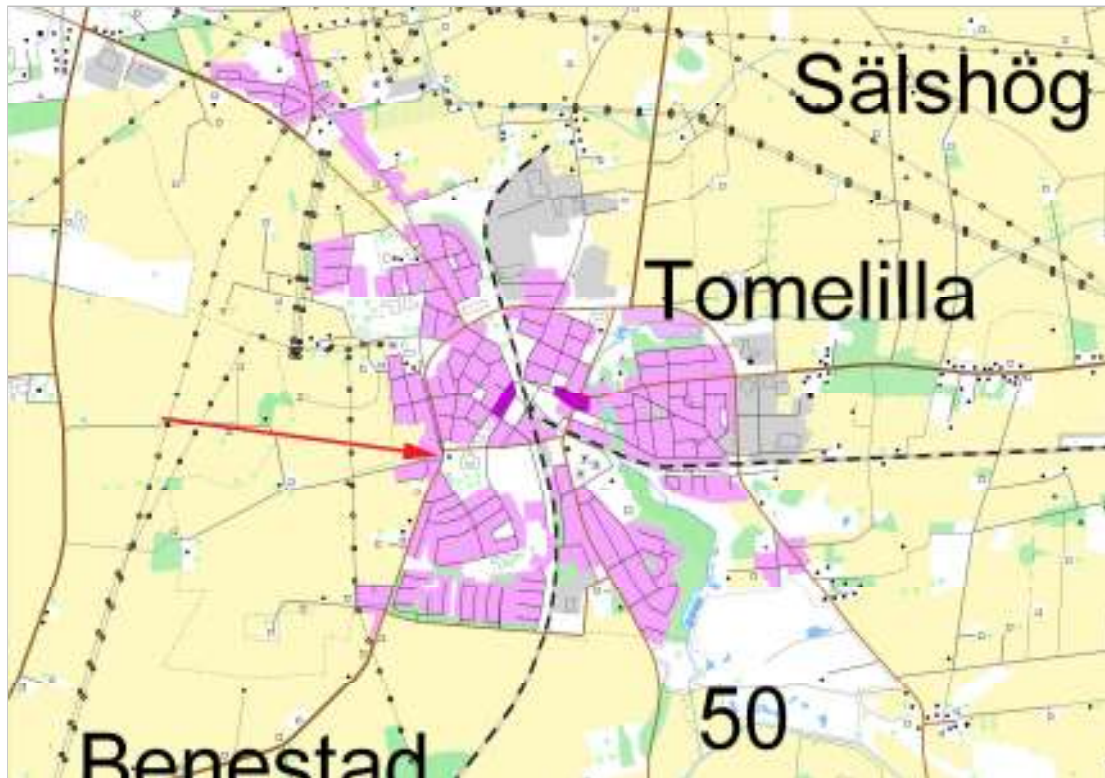
Tomelilla Byagård 2013

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	5
Skyddsföreskrifter enligt KML	6
Skadebild	6
Utförda åtgärder	7
Tak	7
Fasader	9
Iakttagelser under restaureringen	12
Avvikelser från arbetshandlingar	12
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	13
Övriga handlingar med relevans för ärendet	13

Tomelilla kommun

Tomelilla, Byagården markerad

Sammanfattning av utförda åtgärder

Ett större sti på boningsdelens norra takfall samt ett smalt sti ovan bakugnen har omtäckts. Därutöver har partiella putsskador reparerats, sentida cementputsningar tagits bort och flertalet fackfyllningar omvittats. I anslutning till bakugnen har mindre snickeriarbeten utförts.

Administrativa uppgifter

Objekt	Tomelilla Byagård
Socken	Tomelilla
Kommun	Tomelilla
Arbetshandlingar	2012-10-10, Freed´s Stråtak 2012-10-14, HN Byggnadsvård
Länsstyrelsens diarienummer	2013-07-09, dnr 434-23576-13
Regionmuseets diarienummer	K12.20-227-13, 1130
Byggherre/beställare	Föreningen Tomelilla Byagård
Entreprenör	Freed´s Stråtak, John Freed, takarbeten HN Byggnadsvård, Henrik Nilsson, murningsarbeten Enock Nilsson, snickeriarbeten
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	September 2013
Slutbesiktning	2013-09-26
Bidrag till kulturmiljövård	90 968:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Tomelilla Byagård uppfördes på 1850-talet och utgjorde en av de sju gårdar som tillsammans bildade byn Tomelilla. Gården genomgick aldrig något skifte utan är belägen på ursprunglig plats. Under 1920-talet kom gården genom köp i hembygdsrörelsens ägo. Genom årens lopp har åtskilliga renoveringsinsatser genomförts utan större hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värde eller de originalmaterial som finns bevarade. Från 2001 har flera insatser utförts, vilka i huvudsak innefattar stivis takomtäckning och restaurering av korsvirkeskonstruktionens fackfyllningar, men även mindre snickeriarbeten. Vid dessa tillfällen, som noga

dokumenterats, har stor hänsyn tagits till de ursprungliga materialen och successivt har lagningar med t.ex. cementputs avlägsnats.

Det är ett faktum att mycket av originalmaterialen, t.ex. lerputs och timmer, befinner sig i dåligt och/eller uttjänt skick. Detta är en till största delen normal skadebild, eftersom mycket av dessa material de facto härrör från 1850-talet och att höst- och vinterklimatet i denna del av regionen bjuder på hårda påfrestningar i form av mycket blåst, slagregn och drivsnö.

De senare årens förnyade helhetstänk kring gården, där en funktionell och långsiktig åtgärdshantering präglar arbetet, bör anses som mycket tillfredsställande ur byggnadsminnets synvinkel.

Skyddsföreskrifter enligt KML

Tomelilla Byagård skyddas sedan 1971 som byggnadsminne, både exteriört och interiört.

Skadebild

De fackfyllningar som är behäftade med cementhaltigt putsbruk har en omfattande sprickbildning – eftersom den hårda putsen inte fäster mot det mjukare underlaget, vilket i huvudsak består av lersten och lerklina i olika utföranden. Om dessa "fellagade" fackfyllningar inte monteras bort under kontrollerade former kommer de att falla ut av sig själva, och därmed alstra en ännu större skadebild eftersom onödigt mycket originalmaterial dras med i fallen. Dessutom tränger det under hösten in stora mängder vatten i sprickorna, vilket i sin tur får väggarna att frostspränga vintertid. Därutöver utsätts bakomliggande trä, t.ex. lerstakar och timra, för onödigt stort slitage.

Vad gäller takmaterialet handlar det om rent underhållsarbete, så som det tedde sig en gång i tiden då gården bedrevs som lantbruk (taktäckning på Byagården finns dokumenterad på film från 1930-talet!). I och med årets omtäckning på stiet ovan bakugnen har en hänvisning erhållits till livscykeln för takmaterialet (med de förutsättningar som finns i Tomelillatrakten och med beaktande att taket täckts på fackmannamässigt vis). Det gamla bakugnsstiet omtäcktes senast 1996, vilket innebär en livslängd på minst sju-tion år vid detta parti (se fig. 1). Dock kan inte ett sti utgöra allmänt statistiskt underlag.

Utförda åtgärder

Tak

Ett sti på boningshuset, norra takfallet längst till öster, samt över bakugnen vid södra takfallet omtäcktes med råghalm odlad på Bläckarps gård, Slimminge (tröskad 3 september 2013). Nya rafters utgjordes av oskalade hasselkäppar, tagna lokalt kring Tomelilla. Bindningen utfördes med rostfri 0,3 mm järntråd, som skruvades fast i läkterna. Detta innebär bl. a. att bindningen inte syns från vinden (se nedan under Avvikelser från arbetshandlingarna). Ryggning skedde med löspresad råghalm. Sju ryggträpar ansågs förbrukade och byttes mot lika befintliga (kvartskluven ek).

I anslutning till omtäckningarna ersattes boningshusets nordöstra vattbräda samt de figursågade vindkivorna på bakugnen, inkl. borrhning av dessa (sågad gran). Hasselrafter stacks igenom hålen, men utförandet har ingen teknisk funktion eftersom rafterna hålls på plats med fastskruvad järntråd.

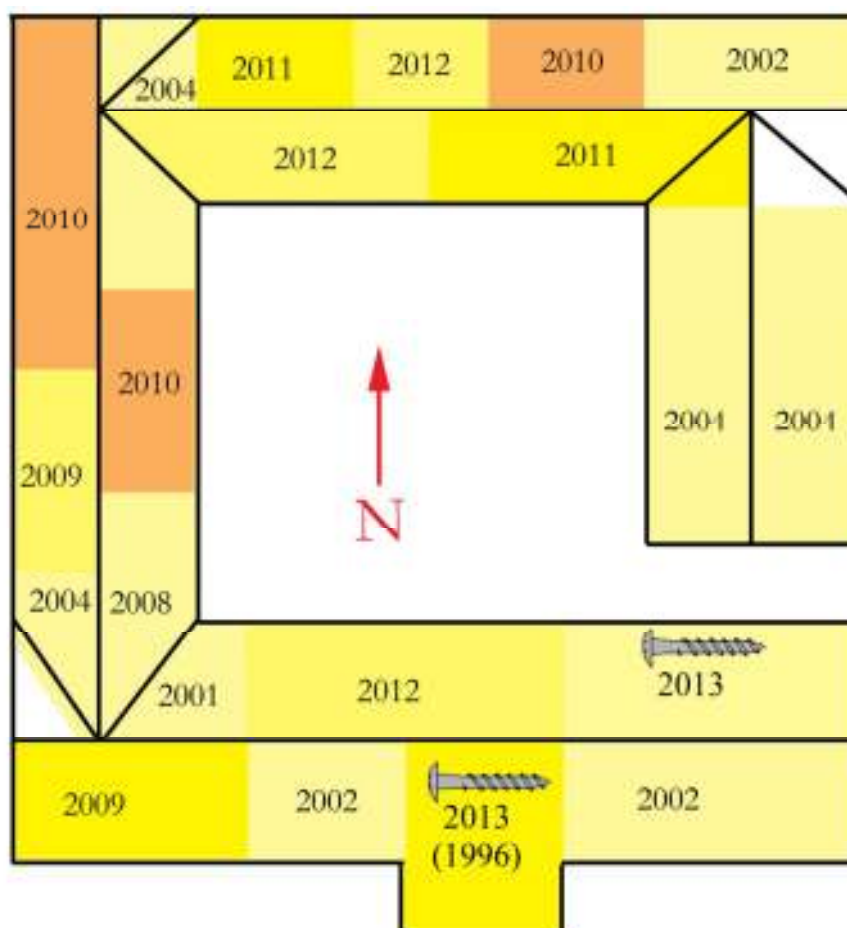

Fig. 1. Plan över utförda takåtgärder. Årtal inom parantes anger när ersatt sti senast omtäcktes. Skruv markerar stjärn som ej längre kan anses som traditionellt lagda, eftersom rafterna bundits med järntråd som skruvats fast i läkterna.

Fig. 2. Boningshuset efter taktäckningen.

Fig. 3. Bakugnen efter täckning samt de nytillverkade vindskivorna.

Fasader

Fackfyllningarna har under årets arbeten omputsats på två ställen: på boningshusets västra del, mot gården, och på östra längans södra gavel (se fig. 4).

På boningshuset togs sentida cementputs bort, varvid ett äldre ytskikt blottades (lerputs på lersten). Den underliggande putsen befanns vara i gott skick, varför endast kompletteringslagningar krävdes.

På östra längan togs sentida cementputs bort intill befintliga stakar (fig. 6). Stakarna saknade halmflätning, vilket bl. a. finns på gårdens sydvästra parti. Den äldre leran var sparsamt armerad med hackad halm och hade grov balast. Ny putslera blandades av den nedtagna leran samt av mjukgjorda lerstenar, vilka finns lagrade på gården. Som ny armering tillsattes lite hackad råghalm.

Samtlig ny lerputs komprimerades med snut (traditionell skånsk konkav putsbräda av trä) samt efterkomprimerades när den påfallande feta leran uppvisade förväntad och naturlig sprickbildning. Bägge fackfyllningarna vittades efter arbetet med ren kalkmjölk.

Fig. 4. Fasadplan över Tomelilla byagård. Omputsade/ restaurerade fackfyllningar 2013 markerade med gult.

Fig. 5. Skada på boningshuset (sprucken sentida cementputs).

Fig. 6. Östra längans södra gavelröste, cementputsen borttagen.

Fig. 7. Boningshuset efter arbetet.

Fig. 8. Östra längan efter arbetet.

lakttagelser under restaureringen

Förutom att utförandet vid årets taktäckningsinsats bröt den långa traditionen av traditionell stråtaksbindning, gav de två täckta stien vid slutbesiktningen ett tämligen ”hafsigt” och osnyggt intryck. Dessutom låg mycket lös halm kvar på takfallen och mindre rester efter en gul plastkass hade slunkit med i bindningen. Vissa halmstrån befanns även vara inbundna bak-och-fram, dvs. med toppändan utåt.

Vid slutbesiktningen diskuterades skadebilden på den utskjutande bakugnen. På samma ställen återkommande sprickbildning skvallrar om att konstruktionen är instabil, vilket sannolikt kan vara en effekt av dålig grundläggning – bakugnen är nämligen uppbyggd till befintligt omfång efter 1926. Under taket, ca 0,5 meter in mot kupolen, finns en murad tegelvägg som skvallrar om denna byggnation. Mellan tegelväggen och södra ytterväggen finns bara ett tomrum. Det är önskvärt att bakugnens yttre delar genomgår en närmare antikvarisk undersökning, både vad avser befintlig konstruktion och arkivmaterial. På sikt skulle eventuellt en återgång till ursprungliga bakugnsmått kunna gynna konstruktionen.

Vid slutbesiktningen av boningshusets omputsade fackfyllning gjordes iakttagelsen att det under takfoten saknades traditionellt ”avajstrarä”. Vid en närmare besiktning – och jämförelse med partiet öster om ingångsdörren – uppkom miss-tankar om att boningshuset kan ha blivit om- eller tillbyggt och alls inte är en byggnad som är uppförd på en och samma gång. Vidare undersökningar har ej genomförts varför noterade detaljer så länge ska ses som ren observanda.

Fig. 9. Lös halm på boningshuset.

Fig. 10. Lös halm och plastbit på bakugnen.

Avvikelser från arbetshandlingar

I motsats till vad som angetts i arbetsbeskrivningen (i offert daterad 2012-10-10), där det framgår att nytt takmaterial ska bindas med syrafast tråd mot rafter av hassel, har bindning skett genom att järntråden skruvats mot underliggande läkter. Avvikelsen, som är skedd utan samråd med antikvariskt medverkande, är inte att anses ringa.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna är, med undantag av den fastskruvade bindningen, utförda i enighet med Länsstyrelsens tillståndsbeslut samt efter byggnadernas egna förutsättningar.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

- 2012-10-10 Offert gällande taktäckning
- 2012-10-14 Offert gällande fasadarbeten
- 2012-10-14 Föreningens ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2013-07-09 Länsstyrelsens bidragsbeslut
- 2013-10-19 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2013-11-29

Jimmy Jublin Alftberg

Regionmuseets E-rapportserie 2013

Kulturmiljö

1. Utvändig renovering av Stoby kyrka, Stoby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
2. Brösarps station, Ravlunda sn, AM, Helena Rosenberg, 2012
3. Gustav Adolfs kyrka – invändig ombyggnad, Helsingborg sn, AM, Maria Sträng, 2011–2012
4. Vittskövle kyrka – invändig ombyggnad, Vittskövle sn, AM, Jennie Björklund, 2012
5. Vattenmöllan – omläggning av östra takfallet, Brunnby sn, AM, Ingela Blomén, 2012
6. Stångby kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Stångby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
7. Västra Hoby kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Västra Hoby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
8. Håstads kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Håstad sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
9. Tyggården, Kristianstad sn, AM, Helena Rosenberg, 2012
10. Hustoftagården, Väsby sn, AM, Anna Rabow och Heikki Ranta, 2010
11. Villa Sagan, Örkelljunga sn, AF, Helena Rosenberg, 2013
12. Norra Strö kyrka – ommålning av plåttak, Norra Strö sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2008
13. Tobaksfröer i Skåne, Förstudie, Åsa Jakobsson, 2012
14. Helsingborgs rådhus – trappräcke i västra trapphallen, Helsingborgs sn, AM, Maria Sträng, 2011
15. Inventering och värdering av stenmurar i området Galgbacken, Dalby, PJ, Åsa Jakobsson och Patrik Olsson, 2013
16. Norra Mellby kyrkogård, Norra Mellby sn, VP, Jennie Björklund, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2012
17. Fritidsbadet i Ystad, Ystad sn, AF, Anna Rabow och Helena Rosenberg, 2013
18. Krubbemölla – omläggning av stråtak och restaurering av kvarnränna, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2013
19. Ekestad folkets park – renovering av betongtrappa, Österslöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
20. Ballingstorp och Per-Ols – diverse åtgärder 2013, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
21. Håstads kyrka – renovering av värmeanläggning, Håstad sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
22. Häglinge kyrkogård, Häglinge sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2012
23. Hardeberga kyrka – kistplåtar i vapenhuset, Hardeberga sn, AM, Maria Sträng, 2011
24. Revinge kyrka – ny textilförvaring, Revinge sn, AM, Maria Sträng, 2011
25. Vittskövle slott 2013, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
26. Villa Petterssons tak, Svalöv sn, AM, Anna Rabow, 2012
27. Agusastugan 2013, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
28. Buxbomen i Skåne, Skåne län, KA, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2012
29. Hosaby 11:16 i Hörvik – omläggning av tak, Mjällby sn, AM, Helena Rosenberg, 2013
30. Näsums kyrka – invändig renovering och tillgänglighetsanpassning, Näsums sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2010
31. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2013, Brösarps sn, AM, Emelie Petersson, 2013
32. Väsby kyrka – utvändig renovering, Väsby sn, AM, Maria Sträng, 2013
33. Gräsma kvarn, Huaröd sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013
34. Norra Strö kyrka – ombyggnad för visningsmonter, Norra Strö socken, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
35. Bondrumsgården 2013, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
36. Riseberga kyrka – yttre renovering, Riseberga sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
37. Nämndemansgården på Ven, Sankt Ibb sn, AM, Anna Rabow, 2012
38. Kaffestugan vid Alunbruket – omläggning av stråtak, Andrarums sn, AM, Helena Rosenberg, 2013
39. Borrie kyrka - utvändig renovering, Borrie sn, AM, Petter Jansson, 2013
40. Skurups kyrka – invändig renovering, Skurups sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
41. Krageholms mölla – renovering av vingor och hätta, Sövestads sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2013
42. Ekeby badhus – omläggning av tegeltak och plåtdetaljer, Ekeby sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Anne Jeppsson, 2013
43. Långaröds kyrka – utvändig renovering, Långaröds sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
44. Tomelilla byagård 2013, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

2013:44

Tomelilla Byagård 2013

Antikvarisk medverkan, 2013

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2013:44

Tomelilla Byagård 2013

Antikvarisk medverkan, 2013
Tomelilla socken, 1130
Tomelilla kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx

www.regionmuseet.se

© 2013 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
E-rapport 2013:44

Omslagsfoto: Byagården, vy mot södra fasaden och bakugnen.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

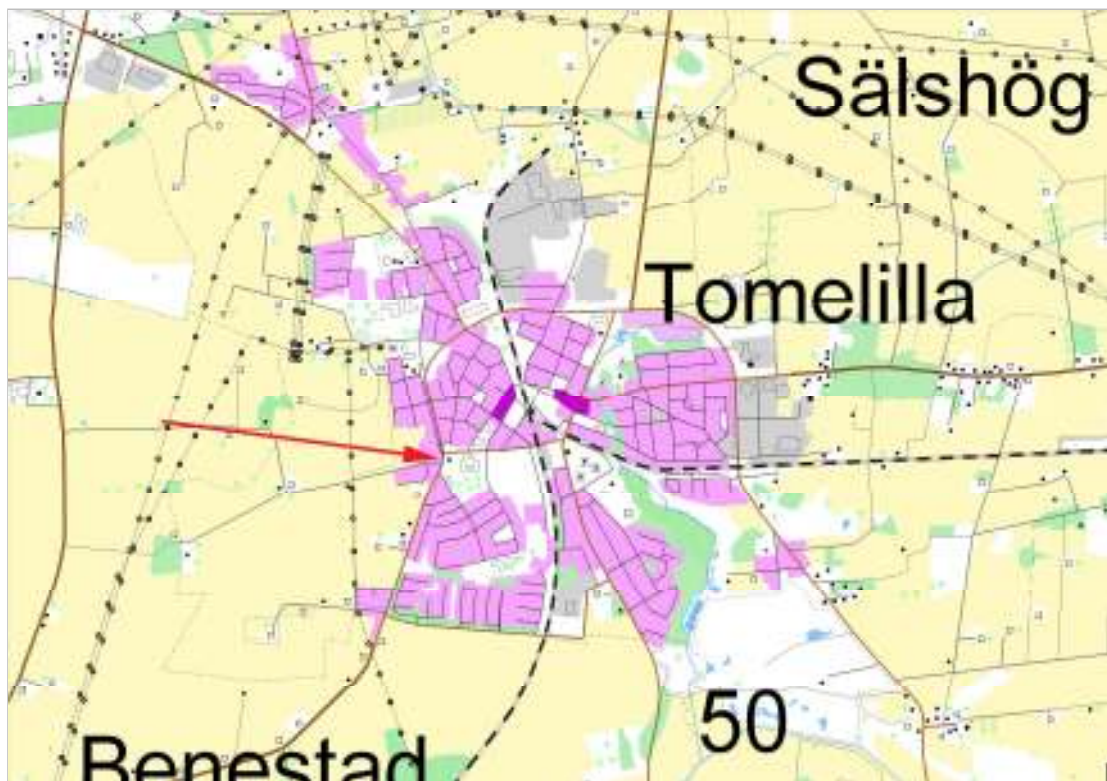
Tomelilla Byagård 2013

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	5
Skyddsföreskrifter enligt KML	6
Skadebild	6
Utförda åtgärder	7
Tak	7
Fasader	9
Iakttagelser under restaureringen	12
Avvikelser från arbetshandlingar	12
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	13
Övriga handlingar med relevans för ärendet	13

Tomelilla kommun

Tomelilla, Byagården markerad

Sammanfattning av utförda åtgärder

Ett större sti på boningsdelens norra takfall samt ett smalt sti ovan bakugnen har omtäckts. Därutöver har partiella putsskador reparerats, sentida cementputsningar tagits bort och flertalet fackfyllningar omvittats. I anslutning till bakugnen har mindre snickeriarbeten utförts.

Administrativa uppgifter

Objekt	Tomelilla Byagård
Socken	Tomelilla
Kommun	Tomelilla
Arbetshandlingar	2012-10-10, Freed´s Stråtak 2012-10-14, HN Byggnadsvård
Länsstyrelsens diarienummer	2013-07-09, dnr 434-23576-13
Regionmuseets diarienummer	K12.20-227-13, 1130
Byggherre/beställare	Föreningen Tomelilla Byagård
Entreprenör	Freed´s Stråtak, John Freed, takarbeten HN Byggnadsvård, Henrik Nilsson, murningsarbeten Enock Nilsson, snickeriarbeten
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	September 2013
Slutbesiktning	2013-09-26
Bidrag till kulturmiljövård	90 968:- inkl. moms (90% av de kulturhistoriskt motiverade kostnaderna)
Rapport granskad av	Åsa Eriksson Green

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Tomelilla Byagård uppfördes på 1850-talet och utgjorde en av de sju gårdar som tillsammans bildade byn Tomelilla. Gården genomgick aldrig något skifte utan är belägen på ursprunglig plats. Under 1920-talet kom gården genom köp i hembygdsrörelsens ägo. Genom årens lopp har åtskilliga renoveringsinsatser genomförts utan större hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värde eller de originalmaterial som finns bevarade. Från 2001 har flera insatser utförts, vilka i huvudsak innefattar stivis takomtäckning och restaurering av korsvirkeskonstruktionens fackfyllningar, men även mindre snickeriarbeten. Vid dessa tillfällen, som noga

dokumenterats, har stor hänsyn tagits till de ursprungliga materialen och successivt har lagningar med t.ex. cementputs avlägsnats.

Det är ett faktum att mycket av originalmaterialen, t.ex. lerputs och timmer, befinner sig i dåligt och/eller uttjänt skick. Detta är en till största delen normal skadebild, eftersom mycket av dessa material de facto härrör från 1850-talet och att höst- och vinterklimatet i denna del av regionen bjuder på hårda påfrestningar i form av mycket blåst, slagregn och drivsnö.

De senare årens förnyade helhetstänk kring gården, där en funktionell och långsiktig åtgärdshantering präglar arbetet, bör anses som mycket tillfredsställande ur byggnadsminnets synvinkel.

Skyddsföreskrifter enligt KML

Tomelilla Byagård skyddas sedan 1971 som byggnadsminne, både exteriört och interiört.

Skadebild

De fackfyllningar som är behäftade med cementhaltigt putsbruk har en omfattande sprickbildning – eftersom den hårda putsen inte fäster mot det mjukare underlaget, vilket i huvudsak består av lersten och lerklina i olika utföranden. Om dessa "fellagade" fackfyllningar inte monteras bort under kontrollerade former kommer de att falla ut av sig själva, och därmed alstra en ännu större skadebild eftersom onödigt mycket originalmaterial dras med i fallen. Dessutom tränger det under hösten in stora mängder vatten i sprickorna, vilket i sin tur får väggarna att frostspränga vintertid. Därutöver utsätts bakomliggande trä, t.ex. lerstakar och timra, för onödigt stort slitage.

Vad gäller takmaterialet handlar det om rent underhållsarbete, så som det tedde sig en gång i tiden då gården bedrevs som lantbruk (taktäckning på Byagården finns dokumenterad på film från 1930-talet!). I och med årets omtäckning på stiet ovan bakugnen har en hänvisning erhållits till livscykeln för takmaterialet (med de förutsättningar som finns i Tomelillatrakten och med beaktande att taket täckts på fackmannamässigt vis). Det gamla bakugnsstiet omtäcktes senast 1996, vilket innebär en livslängd på minst sju-tion år vid detta parti (se fig. 1). Dock kan inte ett sti utgöra allmänt statistiskt underlag.

Utförda åtgärder

Tak

Ett sti på boningshuset, norra takfallet längst till öster, samt över bakugnen vid södra takfallet omtäcktes med råghalm odlad på Bläckarps gård, Slimminge (tröskad 3 september 2013). Nya rafters utgjordes av oskalade hasselkäppar, tagna lokalt kring Tomelilla. Bindningen utfördes med rostfri 0,3 mm järntråd, som skruvades fast i läkterna. Detta innebär bl. a. att bindningen inte syns från vinden (se nedan under Avvikelser från arbetshandlingarna). Ryggning skedde med löspresad råghalm. Sju ryggträpar ansågs förbrukade och byttes mot lika befintliga (kvartskluven ek).

I anslutning till omtäckningarna ersattes boningshusets nordöstra vattbräda samt de figursågade vindkivorna på bakugnen, inkl. borrning av dessa (sågad gran). Hasselrafter stacks igenom hålen, men utförandet har ingen teknisk funktion eftersom rafterna hålls på plats med fastskruvad järntråd.

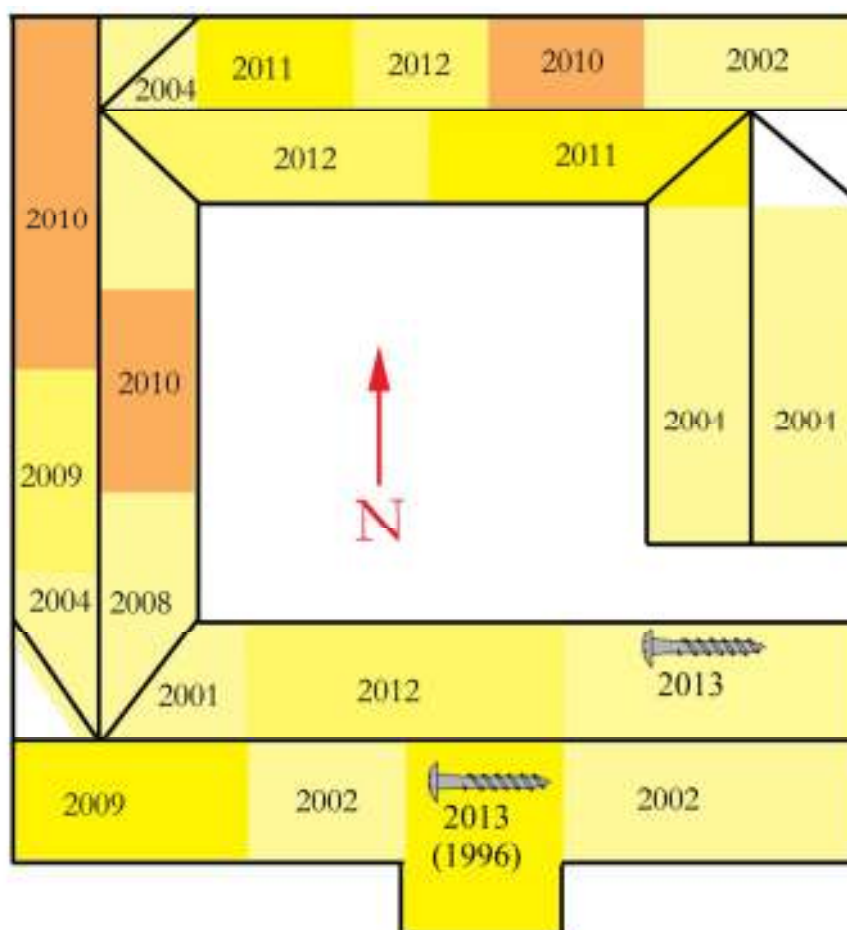

Fig. 1. Plan över utförda takåtgärder. Årtal inom parentes anger när ersatt sti senast omtäcktes. Skruv markerar stin som ej längre kan anses som traditionellt lagda, eftersom rafterna bundits med järntråd som skruvats fast i läkterna.

Fig. 2. Boningshuset efter taktäckningen.

Fig. 3. Bakugnen efter täckning samt de nytillverkade vindskivorna.

Fasader

Fackfyllningarna har under årets arbeten omputsats på två ställen: på boningshusets västra del, mot gården, och på östra längans södra gavel (se fig. 4).

På boningshuset togs sentida cementputs bort, varvid ett äldre ytskikt blottades (lerputs på lersten). Den underliggande putsen befanns vara i gott skick, varför endast kompletteringslagningar krävdes.

På östra längan togs sentida cementputs bort intill befintliga stakar (fig. 6). Stakarna saknade halmflätning, vilket bl. a. finns på gårdens sydvästra parti. Den äldre leran var sparsamt armerad med hackad halm och hade grov balast. Ny putslera blandades av den nedtagna leran samt av mjukgjorda lerstenar, vilka finns lagrade på gården. Som ny armering tillsattes lite hackad råghalm.

Samtlig ny lerputs komprimerades med snut (traditionell skånsk konkav putsbräda av trä) samt efterkomprimerades när den påfallande feta leran uppvisade förväntad och naturlig sprickbildning. Bägge fackfyllningarna vittades efter arbetet med ren kalkmjölk.

Fig. 4. Fasadplan över Tomelilla byagård. Omputsade/ restaurerade fackfyllningar 2013 markerade med gult.

Fig. 5. Skada på boningshuset (sprucken sentida cementputs).

Fig. 6. Östra längans södra gavelröste, cementputsen borttagen.

Fig. 7. Boningshuset efter arbetet.

Fig. 8. Östra längan efter arbetet.

laktagelser under restaureringen

Förutom att utförandet vid årets taktäckningsinsats bröt den långa traditionen av traditionell stråtaksbindning, gav de två täckta stien vid slutbesiktningen ett tämligen ”hafsigt” och osnyggt intryck. Dessutom låg mycket lös halm kvar på takfallen och mindre rester efter en gul plastkass hade slunkit med i bindningen. Vissa halmstrån befanns även vara inbundna bak-och-fram, dvs. med toppändan utåt.

Vid slutbesiktningen diskuterades skadebilden på den utskjutande bakugnen. På samma ställen återkommande sprickbildning skvallrar om att konstruktionen är instabil, vilket sannolikt kan vara en effekt av dålig grundläggning – bakugnen är nämligen uppbyggd till befintligt omfång efter 1926. Under taket, ca 0,5 meter in mot kupolen, finns en murad tegelvägg som skvallrar om denna byggnation. Mellan tegelväggen och södra ytterväggen finns bara ett tomrum. Det är önskvärt att bakugnens yttre delar genomgår en närmare antikvarisk undersökning, både vad avser befintlig konstruktion och arkivmaterial. På sikt skulle eventuellt en återgång till ursprungliga bakugnsmått kunna gynna konstruktionen.

Vid slutbesiktningen av boningshusets omputsade fackfyllning gjordes iakttagelsen att det under takfoten saknades traditionellt ”avajstrarä”. Vid en närmare besiktning – och jämförelse med partiet öster om ingångsdörren – uppkom misstankar om att boningshuset kan ha blivit om- eller tillbyggt och alls inte är en byggnad som är uppförd på en och samma gång. Vidare undersökningar har ej genomförts varför noterade detaljer så länge ska ses som ren observanda.

Fig. 9. Lös halm på boningshuset.

Fig. 10. Lös halm och plastbit på bakugnen.

Avvikelse från arbetshandlingar

I motsats till vad som angetts i arbetsbeskrivningen (i offert daterad 2012-10-10), där det framgår att nytt takmaterial ska bindas med syrafast tråd mot rafter av hassel, har bindning skett genom att järntråden skruvats mot underliggande läkter. Avvikelsen, som är skedd utan samråd med antikvariskt medverkande, är inte att anses ringa.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna är, med undantag av den fastskruvade bindningen, utförda i enighet med Länsstyrelsens tillståndsbeslut samt efter byggnadernas egna förutsättningar.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

- 2012-10-10 Offert gällande taktäckning
- 2012-10-14 Offert gällande fasadarbeten
- 2012-10-14 Föreningens ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2013-07-09 Länsstyrelsens bidragsbeslut
- 2013-10-19 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2013-11-29

Jimmy Jublin Alftberg

Regionmuseets E-rapportserie 2013

Kulturmiljö

1. Utvändig renovering av Stoby kyrka, Stoby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
2. Brösarps station, Ravlunda sn, AM, Helena Rosenberg, 2012
3. Gustav Adolfs kyrka – invändig ombyggnad, Helsingborg sn, AM, Maria Sträng, 2011–2012
4. Vittskövle kyrka – invändig ombyggnad, Vittskövle sn, AM, Jennie Björklund, 2012
5. Vattenmöllan – omläggning av östra takfallet, Brunnby sn, AM, Ingela Blomén, 2012
6. Stångby kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Stångby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
7. Västra Hoby kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Västra Hoby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
8. Håstads kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Håstad sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
9. Tyggården, Kristianstad sn, AM, Helena Rosenberg, 2012
10. Hustoftagården, Väsby sn, AM, Anna Rabow och Heikki Ranta, 2010
11. Villa Sagan, Örkelljunga sn, AF, Helena Rosenberg, 2013
12. Norra Strö kyrka – ommålning av plåttak, Norra Strö sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2008
13. Tobaksfröer i Skåne, Förstudie, Åsa Jakobsson, 2012
14. Helsingborgs rådhus – trappräcke i västra trapphallen, Helsingborgs sn, AM, Maria Sträng, 2011
15. Inventering och värdering av stenmurar i området Galgbacken, Dalby, PJ, Åsa Jakobsson och Patrik Olsson, 2013
16. Norra Mellby kyrkogård, Norra Mellby sn, VP, Jennie Björklund, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2012
17. Fritidsbadet i Ystad, Ystad sn, AF, Anna Rabow och Helena Rosenberg, 2013
18. Krubbemölla – omläggning av stråtak och restaurering av kvarnränna, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2013
19. Ekestad folkets park – renovering av betongtrappa, Österslöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
20. Ballingstorp och Per-Ols – diverse åtgärder 2013, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
21. Håstads kyrka – renovering av värmeanläggning, Håstad sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
22. Häglinge kyrkogård, Häglinge sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2012
23. Hardeberga kyrka – kistplåtar i vapenhuset, Hardeberga sn, AM, Maria Sträng, 2011
24. Revinge kyrka – ny textilförvaring, Revinge sn, AM, Maria Sträng, 2011
25. Vittskövle slott 2013, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
26. Villa Petterssons tak, Svalöv sn, AM, Anna Rabow, 2012
27. Agusastugan 2013, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
28. Buxbomen i Skåne, Skåne län, KA, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2012
29. Hosaby 11:16 i Hörvik – omläggning av tak, Mjällby sn, AM, Helena Rosenberg, 2013
30. Näsums kyrka – invändig renovering och tillgänglighetsanpassning, Näsums sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2010
31. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2013, Brösarps sn, AM, Emelie Petersson, 2013
32. Väsby kyrka – utvändig renovering, Väsby sn, AM, Maria Sträng, 2013
33. Gräsma kvarn, Huaröd sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013
34. Norra Strö kyrka – ombyggnad för visningsmonter, Norra Strö socken, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
35. Bondrumsgården 2013, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
36. Riseberga kyrka – yttre renovering, Riseberga sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
37. Nämndemansgården på Ven, Sankt Ibb sn, AM, Anna Rabow, 2012
38. Kaffestugan vid Alunbruket – omläggning av stråtak, Andrarums sn, AM, Helena Rosenberg, 2013
39. Borrie kyrka - utvändig renovering, Borrie sn, AM, Petter Jansson, 2013
40. Skurups kyrka – invändig renovering, Skurups sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
41. Krageholms mölla – renovering av vingor och hätta, Sövestads sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2013
42. Ekeby badhus – omläggning av tegeltak och plåtdetaljer, Ekeby sn, AM, Helene Stalin Åkesson och Anne Jeppsson, 2013
43. Långaröds kyrka – utvändig renovering, Långaröds sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
44. Tomelilla byagård 2013, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

